

NIJMEGEN
SOCIOLOGY OF LAW
WORKING PAPERS SERIES

2022/01

De impact van de coronacrisis op
ongedocumenteerde arbeidsmigranten
in Nederland

Anita Böcker & Tesseltje de Lange
(Radboud University)

The Institute for Sociology of Law is part of the Law Faculty of the Radboud University Nijmegen. It has a long tradition of empirical research in the area of law and society. Special focuses are the legal professions, food safety regulation, migration law and anti-discrimination law. The researchers at the Institute have different disciplinary backgrounds (including law, sociology, anthropology, development studies, Middle Eastern studies) and much of their research is interdisciplinary.

The Nijmegen Sociology of Law Working Paper Series provides a vehicle for staff members, PhD students and fellows to rapidly disseminate their research results.

ISSN 2212-7844

Nijmegen Sociology of Law Working Papers Series 2022/01
Faculty of Law
Radboud University Nijmegen
P.O. Box 9049
6500 KK Nijmegen
The Netherlands

Editors   Tetty Havinga, tetty.havinga@ru.nl
                  Anita Böcker, anita.bocker@ru.nl
                  Iris Sportel, iris.sportel@ru.nl

Lay-out   Jeske Jansen

Cover photo   Erik van 't Hullenaar

© 2022, Anita Böcker & Tesseltje de Lange

url <repository.ubn.ru.nl>

De impact van de coronacrisis op ongedocumenteerde arbeidsmigranten in Nederland

Anita Böcker & Tesseltje de Lange

Abstract

Labour migrants are rather invisible in ‘normal times’. The corona crisis brought to light that many of these migrants perform essential work, but at the same time are vulnerable to unhealthy and unfair working and living conditions. This invisibility and vulnerability apply all the more to undocumented labour migrants. The latter group is the focus of this paper. The paper examines the impact of the corona crisis and corona measures on undocumented migrant workers in the Netherlands. It also considers what lessons, according to various stakeholders, should be learned from the corona crisis and whether this crisis has provided openings for measures to improve the living conditions of this category of migrant workers. The paper is based on data collected in the research project "Migrants on the Front Line". The project is conducted by an interdisciplinary team of researchers at Radboud University and is subsidized by ZonMW.

Key words

COVID-19; labour migrants; undocumented migrants; migrant domestic workers; rights of undocumented workers; the Netherlands

Samenvatting

Arbeidsmigranten zijn in normale tijden tamelijk onzichtbaar. De coronacrisis heeft aan het licht gebracht dat zij veelal essentieel werk verrichten, maar tegelijkertijd kwetsbaar zijn voor ongezonde en onrechtvaardige werk- en leefomstandigheden. Die onzichtbaarheid en kwetsbaarheid gelden in versterkte mate voor ongedocumenteerde arbeidsmigranten. In dit paper worden de gevolgen van de coronacrisis voor deze groep in kaart gebracht. Ook wordt nagegaan welke lessen volgens diverse betrokkenen uit de ervaringen tijdens de crisis moeten worden getrokken. Het paper is gebaseerd op gegevens die zijn verzameld in het onderzoeksproject "Migranten in de frontlinie". Het project wordt uitgevoerd door een interdisciplinair team van onderzoekers aan de Radboud Universiteit en wordt gesubsidieerd door ZonMW.

Inhoud

1.	INLEIDING	5
2.	AANTALLEN EN KENMERKEN VAN ONGEDOCUMENTEERDE ARBEIDSMIGRANTEN	7
3.	IMPACT VAN EEN CORONAPANDEMIE.....	10
4.	HULPVERLENING	14
5.	TIJDELIJKE BED-BAD-BROODVOORZIENINGEN	18
6.	VACCINATIE	20
7.	WERKING BESTAANDE REGELGEVING EN CORONAMAATREGELEN.....	22
8.	LESSEN, GOOD PRACTICES EN OPLOSSINGSRICHTINGEN	26
9.	SAMENVATTING EN CONCLUSIES	28

1. Inleiding

Arbeidsmigranten zijn ‘in normale tijden’ tamelijk onzichtbaar. De coronacrisis bracht voor een breder publiek aan het licht dat deze migranten veelal essentiële werkzaamheden vervullen, maar tegelijkertijd kwetsbaar zijn voor ongezonde en oneerlijke werk- en woonomstandigheden. Die onzichtbaarheid en kwetsbaarheid gelden in versterkte mate voor arbeidsmigranten zonder verblijfs- en werkvergunning.

Het onderzoeksproject ‘Migranten in de frontlinie’ onderzoekt de impact van de coronacrisis en coronamaatregelen op arbeidsmigranten en de sectoren waarin zij werkzaam zijn. Het project wordt uitgevoerd door een interdisciplinair team van onderzoekers aan de Radboud Universiteit en wordt gesubsidieerd door ZonMW.¹ Het onderzoek richt zich op twee groepen arbeidsmigranten:

- EU-burgers, voornamelijk afkomstig uit EU-lidstaten in Midden- en Oost-Europa, die werkzaam zijn in essentiële sectoren, en
- arbeidsmigranten van buiten de Europese Unie die zonder verblijfs- en werkvergunning in Nederland verblijven en werken.

De laatste groep staat centraal in dit paper. We noemen hen hierna ongedocumenteerde arbeidsmigranten, een aanduiding die zij zelf ook hanteren.

Het onderzoek is niet gericht op uitgeprocedeerde asielzoekers (ongedocumenteerden met een asielzoekersverleden), maar er bestaat wel een zekere overlap tussen beide categorieën migranten zonder verblijfsrecht. Overigens kunnen ook arbeidsmigranten uit EU-lidstaten hun verblijfsrecht verliezen als ze na korte tijd (korter dan een jaar) in Nederland te hebben gewerkt langdurig (langer dan zes maanden) zonder werk zijn komen te zitten. De EU-arbeidsmigranten voor wie dit geldt, hebben in de regel geen toegang tot uitkeringen en andere sociale voorzieningen; ze hebben bijvoorbeeld ook geen toegang tot reguliere opvangvoorzieningen voor daklozen. Naar deze groep van Midden- en Oost-Europese arbeidsmigranten in kwetsbare posities loopt een ander onderzoek.²

---

¹ Projectnummer 10430032010031, www.zonmw.nl/nl/over-zonmw/coronavirus/programmas/project-de-tail/covid-19-programma/migranten-in-de-frontlinie-de-effecten-van-covid-19-maatregelen-op-arbeidsmigranten-werkzaam-in-cru/. ZonMW financiert ook het onderzoeksproject ‘Ethnicity and COVID-19: Epidemiology and control measures’, dat wordt uitgevoerd door onderzoekers van Amsterdam UMC, de GGD Amsterdam en Pharos. In dat project zijn onder meer twee groepsgesprekken met ongedocumenteerde arbeidsmigranten gehouden. Zie voor een ‘policy brief’ op basis van resultaten van beide projecten: M. Torensma e.a., De positie van ongedocumenteerde arbeidsmigranten in de covid-19 crisis: lessen uit onderzoek voor beleid en praktijk, 20 mei 2021, www.coronatijden.nl/resultaten-etnische-ongelijkheid.

² Onderzoeksinstituut IVO doet in samenwerking met hulpverleningsorganisaties onderzoek naar Midden- en Oost-Europese arbeidsmigranten die dakloos zijn of zich op andere manier in een kwetsbare positie bevinden. In juli 2021 werd een tussenrapportage gepubliceerd: <https://ivo.nl/publicaties/tussenrapportage-midden-oost-europese-arbeidsmigranten-in-kwetsbare-posities/>.

In dit paper gaan we na welke impact de coronacrisis heeft gehad op ongedocumenteerde arbeidsmigranten. Ook bekijken we welke lessen volgens verschillende betrokkenen uit de coronacrisis moeten worden getrokken en of deze crisis openingen heeft geboden voor maatregelen om de leefomstandigheden van deze categorie ongedocumenteerden te verbeteren.

Bronnen

Voor dit paper analyseerden we mediaberichten en overheids- en andere documenten. Daarnaast kregen we van Stichting FairWork cijfers over en beschrijvingen van corona gerelateerde vragen en klachten die ongedocumenteerde arbeidsmigranten bij deze ngo indienden. Aanvullende informatie verkregen we uit enkele interviews met ngo's, afgenomen tussen november 2020 en juni 2021, en van de klankbordgroep van het project, waarin zowel publieke als private organisaties vertegenwoordigd zijn. Het onderzoeksproject omvat ook interviews met ongedocumenteerde arbeidsmigranten. De bevindingen uit die interviews worden in komende publicaties geanalyseerd.

Krantenberichten vormen de belangrijkste bron van informatie voor dit paper. Voor het vinden van relevante berichten is gezocht in NexisUni. Gezocht is met de volgende zoekopdrachten (periode maart 2020 t/m december 2021):

- (hlead(corona* OR covid*) and ongedocumenteerden OR "zonder verblijfsvergunning") and length > 100
- hlead(corona* OR covid*) and illegalen) and length > 100
- (hlead(corona* OR covid*) and schoonmaakster* OR "huishoudelijke hulp" OR werkster*) and length > 100

Weinig berichten gingen specifiek over ongedocumenteerde arbeidsmigranten. De eerste twee zoekopdrachten leverden veel artikelen over de opvang van ongedocumenteerden (en andere daklozen) op. In de meeste ervan werd geen onderscheid gemaakt tussen migranten met een asielzoekersverleden en andere ongedocumenteerden en soms werd evenmin onderscheid gemaakt tussen ongedocumenteerde migranten en werk- en dakloos geraakte arbeidsmigranten uit EU-lidstaten in Midden- en Oost-Europa. De laatste zoekopdracht leverde vooral artikelen op over zorgbehoevenden die vanwege corona geen huishoudelijke hulp meer kregen, over thuiszorgmedewerkers die vanwege corona niet meer welkom waren bij cliënten en – najaar 2021 over de oplopende wachttijden voor huishoudelijke hulp onder de Wmo (Wet maatschappelijke ondersteuning) in een aantal gemeenten. Slechts een handvol artikelen ging over ongedocumenteerde huishoudelijke hulpen. Na verwijdering van dubbele en niet-relevante artikelen bleven in totaal ruim 100 artikelen over.

Opbouw van dit paper

Paragraaf 2 geeft een overzicht van schattingen van aantallen ongedocumenteerden door onder meer hulpverleners. Paragraaf 3 beschrijft de gevolgen van de coronapandemie voor ongedocumenteerde arbeidsmigranten. Paragraaf 4 beschrijft de hulpverlening aan deze groep door ngo's en particuliere initiatieven. De daaropvolgende paragrafen gaan in op twee onderwerpen die relatief veel aandacht in de media kregen: tijdelijke bed-bad-broodvoorzieningen (paragraaf 5) en de vaccinatie van ongedocumenteerden (paragraaf 6). Paragraaf 7 brengt in kaart hoe de coronamaatregelen, in combinatie met de Koppelingswet, hebben uitgepakt voor ongedocumenteerde arbeidsmigranten. Paragraaf 8 geeft een overzicht van wat verschillende betrokkenen zien als lessen uit de coronacrisis, voorbeelden van 'good practices' en mogelijke oplossingsrichtingen. Paragraaf 9 geeft een samenvatting en conclusies.

2. Aantallen en kenmerken van ongedocumenteerde arbeidsmigranten

In enkele artikelen wordt geschat om hoeveel ongedocumenteerden het gaat en wat de belangrijkste herkomstlanden en/of economische activiteiten van ongedocumenteerden zijn. Eén artikel noemt als grote gemeenschappen die een 'schaduw economie' vormen: Brazilianen, Filippijnen, Indonesiërs, Ghanezen en Nigerianen. 'Het zijn vaak schoonmakers, van particulieren en van horeca, tuinmannen en -vrouwen, kindermeisjes, klussers of ze werken elders zwart.'³ In een ander artikel noemt een Rotterdamse hulpverlener als herkomstlanden van grotere groepen ongedocumenteerden: Indonesië, China, Brazilië, de Filipijnen, Eritrea en Nigeria. Ze zouden niet alleen als schoonmakers werkzaam zijn, maar ook als oppassers, klusjesmannen, stukadoors, elektriciens, kappers.⁴ In enkele berichten wordt melding gemaakt van ongedocumenteerden die in de seksindustrie werkzaam zijn.⁵

Een Amsterdamse hulpverlener schat het aantal ongedocumenteerde arbeidsmigranten in haar stad op rond de 20.000. Deze groep wil volgens haar – anders dan ongedocumenteerden met een asielzoekersverleden, die belang hebben bij zichtbaarheid – 'onder de radar' blijven, omdat ze zwart werken.⁶ Een andere Amsterdamse hulpverlener, die een hulpactie voor ongedocumenteerde Braziliaanse gezinnen coördineert, schat alleen al het aantal Braziliaanse ongedocumenteerden in zijn stad op

---

³ 'Ongedocumenteerde Patricia verloor 80 procent van haar inkomsten', NRC, 31 maart 2020.

⁴ 'De grootste Rode Kruisactie sinds de Watersnoodramp', de Volkskrant, 15 mei 2020.

⁵ 'Niet zoenen en eerst onder de douche', Het Parool, 11 april 2020; 'Sekswerkers gaan met veel gevaar ondergronds', de Volkskrant, 29 april 2021.

⁶ 'Ik help ze om mens te blijven', Het Parool, 7 juli 2020.

15.000.⁷ Ook een hulpverlener van Dokters van de Wereld (een organisatie die medische zorg biedt aan mensen zonder zorgverzekering) schat dat er alleen al in Amsterdam 15.000 tot 20.000 Braziliaanse arbeidsmigranten wonen – en lijkt daarbij aan te nemen dat deze hele groep ongedocumenteerd is.⁸ (Ter vergelijking: volgens het CBS telde Nederland begin 2021 ruim 35.000 geregistreerde inwoners met een Braziliaanse achtergrond, onder wie 23.674 in Brazilië geboren personen en 2.130 personen met twee in dat land geboren ouders.⁹) Volgens de Amsterdamse ombudsman verblijven er tussen de 10.000 en 30.000 ongedocumenteerden in Amsterdam.¹⁰

Volgens een persbericht van de FNV zijn er ‘tienduizenden huishoudelijk werkers in ons land’ die door corona zonder werk en inkomen zitten, van wie er ‘heel veel’ geen verblijfsstatus hebben.¹¹ FNV-bestuurder Herrie Hoogenboom, die verantwoordelijk is voor het Migrant Domestic Workers netwerk, spreekt van een ‘enorm kwetsbare groep van zo’n 75.000 personen’.¹² In een brief aan de minister van SZW schat de FNV dat 40.000 tot 75.000 ongedocumenteerde migranten diensten als schoonmaak en zorg verlenen aan particuliere huishoudens.¹³

Hulpverleners van Dokters van de Wereld beschouwen de vaccinatie van ongedocumenteerden als een mogelijkheid om tot een betere schatting van het aantal ongedocumenteerden in Nederland te komen. Volgens hen is de laatste ‘officiële schatting’ dat het om 35.000 personen gaat, maar gaat het in werkelijkheid om een veel groter aantal.¹⁴ In september 2021 blijkt uit cijfers van de GGD dat zich in Amsterdam tot dan toe 8.261 mensen zonder burgerservicenummer hebben laten vaccineren. In het krantenbericht wordt gesproken van een ‘relatief laag aantal’.¹⁵

---

7 ‘Zonder papieren, en nu ook geen werk’, Het Parool, 27 april 2020; ‘Ook dit is corona: babysitter Kylie verkoopt zelfgebakken brood om te overleven’, www.rtlnieuws.nl, 6 februari 2021.

8 ‘Ook mensen zonder papieren hebben in Nederland recht op een prik, maar hoe gaan ze die krijgen?’, Trouw, 8 april 2021.

9 <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/37325/table?dl=5F148>. Ongedocumenteerden kunnen zich niet laten inschrijven in de Basisregistratie Personen; zij zijn dus niet inbegrepen in de cijfers van het CBS.

10 ‘Ombudsman vraagt aandacht voor kwetsbaarheid ongedocumenteerden’, februari 2021, www.ombudsman-metropool.nl.

11 ‘Help onze huishoudelijk werkers! Iedereen in dit land verdient bescherming, ook zonder verblijfstatus’ (FNV nieuwsbericht, 25 april 2020), www.fnv.nl.

12 ‘Zwarte hulp zit zonder werk, en geld’, de Volkskrant, 27 maart 2020.

13 ‘Noodsituatie huishoudelijk werkers tijdens corona-crisis’ (brief d.d. 24 april 2020 van FNV aan minister Koolhaas), www.fnv.nl.

14 ‘Ook mensen zonder papieren hebben in Nederland recht op een prik, maar hoe gaan ze die krijgen?’, Trouw, 8 april 2021.

15 ‘GGD’s mogen binnenkort vaccinatiebewijzen afgeven aan mensen zonder bsn-nummer’, de Volkskrant, 21 september 2021.

Een woordvoerder van PICUM (een netwerk van organisaties die ongedocumenteerde migranten steunen) meldt dat schattingen van het aantal ongedocumenteerden in Europa uiteenlopen van twee tot vier miljoen personen.¹⁶

In veel schattingen wordt geen onderscheid gemaakt tussen ongedocumenteerden met een asielzoekersverleden en andere ongedocumenteerden. Dit geldt ook voor een in 2020 gepubliceerde schatting die in opdracht van het ministerie van Justitie en Veiligheid is gemaakt. De onderzoekers gebruiken twee verschillende schattingsmethodes, die heel verschillende uitkomsten opleveren. Hun conclusie is dat het aantal ongedocumenteerd in Nederland verblijvende migranten in 2017-2018 ergens tussen de 23.000 en 58.000 lag.¹⁷

Door ons geïnterviewde medewerkers van ngo's wezen op de heterogeniteit binnen de categorie van ongedocumenteerde arbeidsmigranten. Zo zijn alle ongedocumenteerden aangewezen op informele arbeid om in hun levensonderhoud te voorzien, maar terwijl Filipijnen en Indonesiërs vooral in particuliere huishoudens werkzaam zijn, lijken migranten uit Latijns-Amerika in meer verschillende sectoren, met name ook de bouw en de horeca, te werken. Filipijnse en Indonesische huishoudelijk werkers zouden beter betaald worden en makkelijker aan werk komen dan Ghanese of Nigeriaanse ongedocumenteerden op zoek naar werk in particuliere huishoudens. Chinese ongedocumenteerden zijn nog meer onzichtbaar dan ongedocumenteerden uit andere herkomstlanden. Onder de ongedocumenteerden bevinden zich ook migranten die een verblijfsvergunning in een ander EU-land (Italië of Spanje) hadden of hebben, maar die in Nederland verblijven en werken. Een respondent wees er verder op dat het mede afhankelijk is van de hulpverleners die bij ngo's werkzaam zijn welke groepen ongedocumenteerden bereikt worden. De ongedocumenteerde arbeidsmigranten die bij ngo's in beeld zijn, vormen daarom geen afspiegeling van de totale categorie van ongedocumenteerde arbeidsmigranten.¹⁸

Ook uit een rapport van de Amsterdamse ombudsman over de leefomstandigheden van ongedocumenteerden blijkt dat ongedocumenteerde arbeidsmigranten een heterogene groep vormen. Zo verschillen de routes die zijn gebruikt om naar Nederland te komen en zijn sommige gemeenschappen beter georganiseerd dan andere.¹⁹

---

¹⁶ 'Ook mensen zonder papieren hebben in Nederland recht op een prik, maar hoe gaan ze die krijgen?', Trouw, 8 april 2021.

¹⁷ P. van der Heijden e.a., Schattingen onrechtmatig in Nederland verblijvende vreemdelingen 2017 – 2018 (WODC Rapport 2969), WODC 2020.

¹⁸ Interviews WP1-11, WP1-23, WP1-42.

¹⁹ Ombudsman Metropool Amsterdam, Onzichtbaar. Onderzoek naar de leefwereld van ongedocumenteerden in Amsterdam en Nederland, februari 2021, www.ombudsmanmetropool.nl.

3. Impact van de coronapandemie

Eind maart 2020 verschijnen de eerste berichten over ongedocumenteerde migranten die hun inkomsten – vaak uit schoonmaakwerk bij particuliere huishoudens – zien slinken of zelfs geheel zien wegvallen doordat hun werkgevers hun diensten niet meer nodig hebben of niet meer kunnen betalen of uit vrees voor besmetting liever geen andere mensen meer over de vloer hebben.²⁰ De ongedocumenteerden – vrouwen en een enkele man, uit Brazilië, Chili, Indonesië – die in deze artikelen aan het woord komen, vertellen dat ze meestal niet doorbetaald krijgen. Als ze wel doorbetaald krijgen, lijkt dat vaak te zijn omdat ze al lang voor de betreffende werkgever werken.²¹ De geïnterviewde migranten lijken niet zozeer bang te zijn voor het virus als wel voor het instorten van hun bestaan in Nederland. Ze kennen voorbeelden van ongedocumenteerden die al op straat zijn komen te staan omdat ze de huur niet meer konden betalen.²² Vergelijkbare verhalen worden opgetekend door de Amsterdamse ombudsman, die in de periode maart – juli 2020 onderzoek doet naar de leefomstandigheden van ongedocumenteerden.²³

Uit deze en latere artikelen blijkt dat ongedocumenteerden die soms al vele jaren in hun eigen levensonderhoud voorzagen, nu aangewezen raken op hulp van maatschappelijke organisaties, die bijvoorbeeld voedselpakketten uitdelen. Volgens sommige berichten kunnen ongedocumenteerden niet terecht bij ‘reguliere’ voedselbanken.²⁴ Dokters van de Wereld meldt door corona nieuwe groepen ongedocumenteerden, waaronder arbeidsmigranten, in beeld te hebben gekregen: ‘Normaal gesproken komt die groep niet snel naar ons toe, omdat zij door allerlei baantjes wel een consult kunnen betalen als ze zorg nodig hebben. Maar door corona verloren veel van deze migranten hun werk en hebben ze geen geld meer.’²⁵ Ook het Rode Kruis meldt meer zicht te hebben gekregen op ongedocumenteerde gezinnen. ‘Veel van deze mensen zijn hun banen in bijvoorbeeld de horeca of schoonmaakbranche kwijtgeraakt. De woningen die ze tegen schandalig hoge prijzen huren, zijn onbetaalbaar geworden. Of ze

---

²⁰ ‘Zwarte hulp zit zonder werk, en geld’, de Volkskrant, 27 maart 2020; ‘Ongedocumenteerde Patricia verloor 80 procent van haar inkomsten’, NRC, 31 maart 2020.

²¹ ‘Zwarte hulp zit zonder werk, en geld’, de Volkskrant, 27 maart 2020.

²² ‘Schoonmaakster Lucia uit Brazilië: Corona is overal. Mijn huis is hier’, Het Parool, 27 april 2020.

²³ Ombudsman Metropool Amsterdam, Onzichtbaar. Onderzoek naar de leefwereld van ongedocumenteerden in Amsterdam en Nederland, februari 2021, www.ombudsmanmetropool.nl.

²⁴ ‘De grootste Rode Kruisactie sinds de Watersnoodramp’, de Volkskrant, 15 mei 2020; ‘Grootste Rode Kruisactie sinds de watersnood’, Nederlands dagblad, 19 mei 2020; ‘Ook dit is corona: babysitter Kylie verkoopt zelfgebakken brood om te overleven’, www.rtlnieuws.nl, 6 februari 2021.

²⁵ ‘Ook mensen zonder papieren hebben in Nederland recht op een prik, maar hoe gaan ze die krijgen?’, Trouw, 8 april 2021.

kunnen niet meer bij familie logeren', aldus het hoofd nationale hulp van de organisatie. In Amsterdam zouden 'tientallen' ongedocumenteerde gezinnen met kinderen dakloos zijn geraakt. Landelijk zou het om 'grosfweg 500' gezinnen gaan.²⁶

Enkele van de door journalisten geïnterviewde migranten zijn actief in het Migrant Domestic Workers netwerk van de FNV.²⁷ In april 2020 roept de FNV minister Koolmees van SZW op om een regeling te treffen voor de huishoudelijk werkers die door corona zonder werk en zonder inkomen zitten en die geen beroep kunnen doen op de door het kabinet getroffen noodmaatregelen. De FNV wijst daarbij speciaal op de groep van ongedocumenteerden, voor wie er ook geen ander adequaat vangnet is.²⁸ Met steun van de FNV is voor deze groep een crowdfunding actie gestart.²⁹ De oproep van de FNV krijgt weinig aandacht in de media. Begin juli 2020 berichten enkele kranten er alsnog over, naar aanleiding van de publicatie van een verkenning van de SER naar de markt voor persoonlijke dienstverlening en een persbericht van de FNV daarover.³⁰ In deze berichten worden ongedocumenteerden overigens niet genoemd.³¹

Ook veel sekswerkers kunnen tijdens de lockdowns geen beroep doen op de noodmaatregelen van het kabinet, omdat ze niet bij de Kamer van Koophandel staan geregistreerd. Onder hen zijn ook ongedocumenteerden. In één artikel wordt bericht dat zij vaak doorwerken – andere niet-geregistreerde sekswerkers doen dat overigens ook – omdat ze anders in financiële nood zouden raken. Hierdoor zou besmettingsgevaar ontstaan.³² Een jaar na het begin van de pandemie signaleert een hulpverlener dat ongedocumenteerden die eerder zwart werkten in andere door corona getroffen branches nu hun heil zoeken in de seksindustrie.³³ In de klankbordgroep van ons onderzoek bestond de indruk dat ongedocumenteerde vrouwen vaak worden gedwongen – overigens niet pas sinds corona – tot seks in ruil voor onderdak. Ook de Amsterdamse ombudsman ontving dergelijke signalen.³⁴

---

²⁶ 'Coronacrisis drijft ongedocumenteerde gezinnen de straat op', Het Parool, 26 januari 2021.

²⁷ 'Zwarte hulp zit zonder werk, en geld', de Volkskrant, 27 maart 2020; B. Hofstede, 'Huishoudelijk werkers zijn de stille kracht van de emancipatie. Maar juist nu zijn ze extra kwetsbaar', De Correspondent, 9 april 2020.

²⁸ 'Welke hulp is er voor ongedocumenteerde schoonmakers?', Het Parool, 4 mei 2020; 'Noodsituatie huishoudelijk werkers tijdens corona-crisis' (brief d.d. 24 april 2020 van FNV aan minister Koolhaas), www.fnv.nl.

²⁹ 'Help onze huishoudelijk werkers! Iedereen in dit land verdient bescherming, ook zonder verblijfstatus' (FNV nieuwsbericht, 25 april 2020), www.fnv.nl; voor de crowdfunding actie, zie: www.gofundme.com/f/domestic-workerssupportaidnow.

³⁰ SER, Markt voor persoonlijke dienstverlening in internationaal perspectief. Varianten en denkrichtingen. SER-advies 20/06, www.ser.nl; 'FNV roept op tot volwaardige rechten huishoudelijk werkers' (FNV nieuwsbericht, 3 juli 2020), www.fnv.nl.

³¹ 'FNV roept op tot gelijke rechten voor huishoudelijk werkers', Dagblad van het Noorden, 4 juli 2020.

³² 'Niet zoenen en eerst onder de douche', Het Parool, 11 april 2020; zie ook: 'Gesloten sekshuis Dalfsen baalt van thuiswerkende prostituees: oneerlijke concurrentie', De Stentor, 5 april 2020.

³³ 'Sekswerkers gaan met veel gevaar ondergronds', de Volkskrant, 29 april 2021.

³⁴ Ombudsman Metropool Amsterdam, Onzichtbaar. Onderzoek naar de leefwereld van ongedocumenteerden in Amsterdam en Nederland, februari 2021, p. 32, www.ombudsmanmetropool.nl.

Een aantal ongedocumenteerde migranten voelt zich door het verlies van werk en inkomsten gedwongen om uit Nederland te vertrekken. De IOM (Internationale Organisatie voor Migratie) registreert in 2020 een toename van het aantal verzoeken om vrijwillige terugkeerhulp van ongedocumenteerde migranten. 'Het gaat vaak om mensen zonder verblijfsstatus die bijvoorbeeld in de schoonmaak of in restaurants werkten. Die hadden door de coronacrisis opeens geen werk meer, raakten daardoor in de problemen waarna ze bij ons een verzoek indienden voor hulp bij terugkeer', aldus een woordvoerder van de IOM. In 2020 keren 182 veelal ongedocumenteerde Brazilianen met hulp van de IOM terug, tegenover 105 in 2019. Ook keren 100 ongedocumenteerde Indonesiërs terug, ongeveer evenveel als in 2019, toen er geen reisbeperkingen golden.³⁵

Of de coronapandemie tot meer uitbuiting van ongedocumenteerde arbeidsmigranten heeft geleid, is niet duidelijk. Bij het coördinatiecentrum tegen mensenhandel (CoMensha) werden in 2020 minder nieuwe slachtoffers van mensenhandel en van uitbuiting in de seksuele dienstverlening geregistreerd dan in 2019, maar het aantal meldingen van slachtoffers van arbeidsuitbuiting in andere sectoren steeg juist.³⁶ De toename had vooral te maken met een groter aantal meldingen vanuit Fair-Work. In de cijfers van CoMensha wordt geen onderscheid gemaakt tussen slachtoffers met en zonder verblijfsrecht. De nationaliteiten worden wel geregistreerd. In 2020 werden 152 slachtoffers van arbeidsuitbuiting met een niet-EU nationaliteit geregistreerd, tegenover 125 in 2019. Vooral de aantallen meldingen van Indonesische, Colombiaanse, Filipijnse en Ghanese slachtoffers namen toe; het aantal meldingen van Nigeriaanse slachtoffers was juist lager dan in 2019. Nigerianen vormden in beide jaren verreweg de grootste groep slachtoffers van uitbuiting in de seksuele dienstverlening: 358 van de 626 slachtoffers met een niet-EU nationaliteit in 2019, 111 van de 257 slachtoffers met een niet-EU nationaliteit in 2020.³⁷

In enkele berichten uit voorjaar 2020 worden Oost-Europeanen genoemd als een groep die net als ongedocumenteerden (mogelijk) op straat komt te staan en een beroep kan gaan doen op daklozenopvang en de voedselpakketten van het Rode Kruis.³⁸ Najaar 2020 ziet de Rotterdamse Pauluskerk het aantal Oost-Europeanen dat op straat leeft daadwerkelijk toenemen. Zij zijn niet welkom in de gemeentelijke opvang

---

³⁵ 'Corona-epidemie dwingt 'illegalen' terug te keren naar huis', De Gelderlander, 28 januari 2021.

³⁶ 'Iedereen kan mensenhandel zien', NRC, 19 oktober 2021; CoMensha, Mensenhandel in Nederland. Het beeld van 2020, <https://publicaties.comensha.nl/het-beeld-van-2020>

³⁷ Berekeningen auteurs op basis van cijfers verkregen van CoMensha.

³⁸ 'Ieder zijn eigen vierkant', Het Parool, 6 april 2020; 'Dit is de grootste hulpactie sinds 1953', AD/Haagsche Courant, 6 mei 2020; 'Er slapen altijd mensen buiten, uit eigen wil of noodgedwongen', AD/Haagsche Courant, 11 juni 2020.

als ze niet instemmen met terugkeer naar hun herkomstland. De hulpverlener van de Pauluskerk wijt hun dakloosheid aan hun structurele economische kwetsbaarheid.³⁹

Tekstkader 1: Meldingen en hulpvragen bij FairWork en LOS

Bij FairWork, een ngo die slachtoffers van arbeidsuitbuiting en mensenhandel bijstaat, meldden zich in 2020 in totaal 190 ongedocumenteerde arbeidsmigranten met corona gerelateerde problemen. Onder hen waren wat meer mannen dan vrouwen en de meesten waren afkomstig uit de Filipijnen, Brazilië, Egypte, Indonesië, Nigeria, Ghana en Colombia. De meesten deden schoonmaak- of huishoudelijk werk; anderen werkten in de horeca, de bouw of andere sectoren. De meesten meldden zich bij FairWork omdat ze waren ontslagen of veel minder werk hadden als gevolg van corona. Vaak bleken er echter ook andere problemen te spelen en in een aantal gevallen was onmiskenbaar sprake van arbeidsuitbuiting. FairWork zette tijdens de eerste coronagolf met steun van verschillende fondsen een noodfonds op voor ongedocumenteerden die zich in een noodsituatie bevonden. Dat maakte dat meer ongedocumenteerden zich bij FairWork meldden, waardoor FairWork zelf meer inzicht kreeg in de werk- en leefomstandigheden van deze groep arbeidsmigranten.

Bij de helpdesk van LOS (Stichting Landelijk Ongedocumenteerden Steunpunt), een ngo die mensen en organisaties die hulp bieden aan ongedocumenteerden informeert en steunt, kwamen in 2020 ruim 650 hulpvragen binnen – een toename van 15% ten opzichte van 2019 – en veel meer hulpvragen dan in voorgaande jaren betroffen ongedocumenteerde arbeidsmigranten. Vóór corona vormden ongedocumenteerde arbeidsmigranten een grotendeels onzichtbare groep, zowel voor LOS als voor de eerstelijns organisaties. Een medewerker van LOS lichtte toe dat deze ongedocumenteerden zich liever zelf proberen te redden en – anders dan uitgeprocedeerde asielzoekers – geen belang bij zichtbaarheid hebben omdat ze gemakkelijk uitzetbaar zijn.⁴⁰ Door de coronamaatregelen raakten velen werkloos en kwam de groep alsnog in beeld bij hulpverleners. Het bleek in ieder geval in Amsterdam om een veel grotere groep dan die van ex-asielzoekers te gaan. Hun grootste probleem was dat ze de huur niet meer konden betalen. De meesten wonen in onderhuur, in Amsterdam vaak in illegale onderhuur in corporatiewoningen. Wat daarnaast veel stress veroorzaakte, was dat ze geen geld meer konden overmaken naar familie in het herkomstland. LOS stuurde in maart 2020 een lobbybrief naar politieke partijen waarin de organisatie ervoor pleitte om ‘in het belang van de volksgezondheid’ de maatregelen die waren genomen om huurders te beschermen tegen huisuitzetting tijdelijk ook te laten gelden voor onderhuursituaties. Daarnaast pleitte LOS ervoor om, nu in veel winkels alleen pinbetalingen werden geaccepteerd, een basisbetaalrekening mogelijk te maken voor ongedocumenteerden.⁴¹ In april 2021 pleitte LOS in een nieuwe lobbybrief voor ‘een permanent vangnet van onvoorwaardelijke opvang voor iedereen die dat nodig heeft’, met of zonder verblijfsvergunning.⁴²

---

³⁹ ‘De overheid vormt geen schild meer voor de zwakken’, Trouw, 6 november 2020; ‘Elk mens telt... Onvoorwaardelijk’, AD/Rotterdams Dagblad, 7 november 2020.

⁴⁰ Zie ook S. van den Akker, Ongedocumenteerde Nigeriaanse migranten en hun preciaire werksituatie tijdens de COVID-19 pandemie in Nederland, 13 december 2021, www.fairwork.nu.

⁴¹ Lobby-brief voor het debat over maatregelen Corona in de Migratieketen, maart 2020, <http://stichtinglos.nl/content/lobby>.

⁴² Lobby-brief aan partijen bij de formatie, april 2021, <http://stichtinglos.nl/content/lobby>.

Beide organisaties constateerden dat corona de zichtbaarheid van deze groep ongedocumenteerden vergrootte en de gevolgen van hun preciaire werk- en leefomstandigheden en de grote afhankelijkheid van hun werkgevers aan het licht bracht. Ze constateerden ook dat corona voor sommige werkgevers een 'eyeopener' was. Bij de helpdesk van LOS meldden zich onder meer werkgevers, die soms heel betrokken bleken te zijn, maar die niet wisten welke rechten hun ongedocumenteerde hulp of werknemer had. Werkgevers kwamen ook wel eens met vragen over mogelijkheden tot legalisering, en waren dan verbaasd om te horen dat die er niet zijn. Ook FairWork constateerde dat sommige werkgevers zich pas tijdens de coronacrisis realiseerden dat ze werkgever waren en informatie nodig hadden over wat dit betekende. FairWork adviseerde ongedocumenteerde cliënten over hoe op te komen voor hun rechten en tegelijkertijd de relatie met de werkgever in stand te houden opdat ze hun werk later konden hervatten. De organisatie maakte ook voorbeeldbrieven die ongedocumenteerde werknemers konden versturen naar hun werkgever.⁴³

4. Hulpverlening

In veel artikelen komen hulpverleners aan het woord. Sommigen zijn werkzaam bij organisaties die al langere tijd opvang of andere hulp voor ongedocumenteerden organiseren, zoals het Rotterdams Ongedocumenteerden Steunpunt (ROS), Dokters van de Wereld, de Regenbooggroep in Amsterdam en de Pauluskerk in Rotterdam. Andere organisaties, waaronder kerken, zijn daar tijdens de coronacrisis mee begonnen.

Het Rode Kruis zamelt geld in voor voedselpakketten en boodschappenkaarten voor (onder anderen) ongedocumenteerden die door de coronacrisis hun inkomen zijn kwijtgeraakt. woordvoerders van de organisatie spreken van de grootste hulpactie sinds de watersnoodramp van 1953.⁴⁴ Eind september 2020 doet het Rode Kruis een oproep aan de overheid om bij de hulpverlening en steunmaatregelen vanwege de coronacrisis extra rekening te houden met dak- en thuislozen en mensen zonder verblijfsstatus.⁴⁵ In januari 2021 kondigt de organisatie aan dat ze in samenwerking met lokale organisaties tijdelijke opvangplekken gaat aanbieden aan ongedocumenteerde gezinnen; de pilot start eind januari en zal tot 1 mei 2021 duren.⁴⁶ In de zomer van 2021 laat het Rode Kruis weten nog in ieder geval tot het eind van het jaar door te gaan met het verstrekken van voedselhulp; de nood onder ongedocumenteerden en andere kwetsbare groepen blijft hoog.⁴⁷

---

⁴³ www.fairwork.nu/2020/04/17/voorbeeldbrieven-voor-werkgever/.

⁴⁴ 'De grootste Rode Kruisactie sinds de Watersnoodramp', de Volkskrant, 15 mei 2020; Telegraaf, 15 mei 2020; de Volkskrant, 13 oktober 2020.

⁴⁵ 'Oproep Rode Kruis: meer oog nodig voor kwetsbare daklozen - corona in deze groep is gevaar voor de publieke gezondheid', Noordhollands Dagblad, 1 oktober 2020.

⁴⁶ 'Coronacrisis drijft ongedocumenteerde gezinnen de straat op', Het Parool, 26 januari 2021.

⁴⁷ 'Voedselpakketten blijven volgens Rode Kruis nodig: Stille ramp in Nederland', Algemeen Dagblad, 3 juni 2021; 'Rode Kruis: Noodhulp in Nederland nog hele jaar nodig', Het Parool, 3 juni 2021; 'Steeds meer Amsterdammers afhankelijk van voedselpakketten', Algemeen Dagblad.nl, 1 juli 2021.

De leden van het FNV Migrant Domestic Workers netwerk starten een crowdfunding actie en richten de Stichting Noodhulp voor Migrant Domestic Workers op om geld in te zamelen voor ongedocumenteerde huishoudelijke hulpen.⁴⁸

In diverse berichten worden kleinschalige particuliere initiatieven genoemd, zoals een netwerk voor Braziliaanse gezinnen dat is opgezet door een Angolese Amsterdammer.⁴⁹ Deze initiatieven bieden vooral voedselhulp. Bij de reguliere lokale voedselbanken kunnen ongedocumenteerden in de regel niet terecht. De Haëlla Stichting zet samen met Fonds 1818 de website www.kleinecoronahulp.nl/ op. Via deze site kunnen financiële bijdragen worden aangevraagd voor onder meer kleine initiatieven die voedselhulp of noodhulp organiseren voor ongedocumenteerden, dak- en thuislozen en andere kwetsbare mensen. Na maart en april 2020 ziet het fonds het aantal aanvragen ten behoeve van werkloze arbeidsmigranten, al dan niet ongedocumenteerd, toenemen. Landelijk maken ongedocumenteerden 21% uit van de mensen die door het fonds bereikt worden; in Amsterdam ligt dit percentage op 67%.⁵⁰

Volgens een woordvoerder van de voedselbank Amsterdam heeft de toegenomen concurrentie van andere partijen (die ook voedsel inzamelen) ertoe geleid dat de voedselbanken minder voedsel te verdelen hebben.⁵¹

Kerkelijke organisaties voor sociaal werk vroegen kerken om hun gebouwen open te stellen voor ongedocumenteerden en andere kwetsbare groepen, maar kregen vaak nul op het rekest, zo blijkt uit een in 2021 gepubliceerd onderzoek van de Protestantse Theologische Faculteit. Volgens de onderzoekers is het probleem dat kerkgemeenschappen nauwelijks nog contacten hebben met deze groepen: 'Ook in de kerk maakt corona de scheidslijnen die er al zijn, nog scherper.'⁵² Toch zijn er juist ook kerken die, zoals kerkcentrum De Nieuwe Stad in Amsterdam-Zuidoost, inloopmogelijkheden bieden en maaltijden of voedselpakketten verzorgen voor onder meer ongedocumenteerden.⁵³

Een van de door ons geïnterviewde hulpverleners merkte op dat de voedselhulp die nieuwe hulpverleners bieden, weliswaar grote aantallen ongedocumenteerden be-

---

⁴⁸ 'Help onze huishoudelijk werkers! Iedereen in dit land verdient bescherming, ook zonder verblijfstatus' (FNV nieuwsbericht, 25 april 2020), www.fnv.nl/; 'Noodsituatie huishoudelijk werkers tijdens corona-crisis' (brief d.d. 24 april 2020 van FNV aan minister Koolhaas), www.fnv.nl/.

⁴⁹ 'Zonder papieren, en nu ook geen werk', Het Parool, 27 april 2020. Zie ook: 'Ongedocumenteerd, geen overheidssteun en €1.750,- huur. Onder ongedocumenteerde gezinnen in Amsterdam voltrekt zich een stille ramp', www.mugmagazine.nl/, 27 april 2020; 'In Amsterdam Zuidoost is het nu stil op straat', NRC, 27 mei 2020; 'De Bakkerij en Rode Kruis: voedselbonnen voor illegalen', Leidsch Dagblad, 13 oktober 2020.

⁵⁰ Tweede tussenrapportage kleine coronahulp, www.kleinecoronahulp.nl/, mei 2021.

⁵¹ 'Bodem van voedselkratje komt in zicht', Het Parool, 17 september 2020.

⁵² 'Kerk liet kwetsbaren in de steek', Trouw, 18 juni 2021.

⁵³ 'Kerk liet kwetsbaren niét in de steek', Nederlands dagblad, 23 juni 2021; 'Diaconale maaltijd in de Bijlmer', Reformatorisch Dagblad, 4 maart 2021; 'Voor iedereen een bord warm eten', Nederlands Dagblad, 16 oktober 2021; 'De Bakkerij en Rode Kruis: voedselbonnen voor illegalen', Leidsch Dagblad, 13 oktober 2020.

reikt, maar toch maar beperkt soelaas biedt. Het opbrengen van de huur is het grootste probleem voor ongedocumenteerden die hun werk kwijt zijn geraakt, zeker in Amsterdam, waar een huur van 1000 euro per maand voor een kamer niet ongewoon is. Volgens deze respondent zijn de nieuwe hulpverleners bovendien onvoldoende op de hoogte van de rechten van ongedocumenteerde migranten en hun kinderen. Ze weten bijvoorbeeld niet dat ook ongedocumenteerden recht hebben op medische zorg uit het basispakket.⁵⁴

*Tekstkader 2: Rechten van ongedocumenteerden*⁵⁵

In Nederland zijn de meeste sociale voorzieningen niet toegankelijk voor ongedocumenteerde migranten. Dit is geregeld in de in 1998 in werking getreden Koppelingswet. Ongedocumenteerden hebben wel recht op medische zorg en rechtsbijstand en hun minderjarige kinderen zijn leerplichtig en hebben recht op onderwijs.

Volgens internationale en Europese mensenrechtenverdragen heeft ieder mens recht op gezondheid en zijn staten verplicht om iedereen die onder hun jurisdictie valt, toegang te verlenen tot gezondheidszorgvoorzieningen. Ongedocumenteerden kunnen in Nederland geen zorgverzekering afsluiten, maar ze hebben wel recht op medisch noodzakelijke zorg. Om dit recht te waarborgen bestaat een financieringsregeling (Regeling onverzekerbare vreemdelingen) waar zorgaanbieders een beroep op kunnen doen als een ongedocumenteerde patiënt niet kan betalen. Het begrip medisch noodzakelijke zorg omvat alle zorg die een arts nodig vindt en die binnen het basispakket van de Zorgverzekeringswet valt. In de praktijk zijn veel zorgaanbieders en ongedocumenteerden hier niet van op de hoogte en geloven ze dat ongedocumenteerden alleen recht hebben op eerste hulp in levensbedreigende situaties.⁵⁶

Volgens internationale en Europese mensenrechtenverdragen hebben ongedocumenteerden ook recht op 'bed, bad en brood'. Toegang tot voedsel, kleding en onderdak wordt beschouwd als voorwaarde voor de verwezenlijking van het recht op gezondheid. In Nederland hebben ongedocumenteerden echter geen recht op maatschappelijke opvang onder de Wmo (Wet maatschappelijke opvang 2015). Het Europees Comité voor Sociale Rechten sprak in 2014 uit dat Nederland het Europees Sociaal Handvest schendt door bepaalde categorieën migranten uit te sluiten van opvang. Sommige gemeenten hebben daarna zogenaamde bed-bad-brood voorzieningen opgezet voor ongedocumenteerden in hun stad. In 2018 is een pilot van start gegaan met LVV's (Landelijke Vreemdelingenvoorzieningen) die aan ongedocumenteerden die aan bepaalde

---

⁵⁴ Interview WP1-11.

⁵⁵ Onderstaande informatie is gebaseerd op: L. Berntsen, T. de Lange en C. Rijken, *Migranten zonder verblijfsvergunning. Rechten en sociaaleconomische positie in Nederland*, Amsterdam: AUP 2022, p. 95 e.v.; PICUM, *Guide to Undocumented Workers' Rights at Work under International and EU Law*, PICUM: 2022; en de websites www.basicrights.nl; www.stichtinglos.nl/content/basisrechten.

⁵⁶ Zie voor een bespreking van dit begrip en van de waarborging van het recht op zorg voor ongedocumenteerden tegen de achtergrond van de Koppelingswet en het beleid van de Nederlandse overheid: V.L. Derckx, 'Het recht op medisch noodzakelijke zorg van ongedocumenteerden: verbeterpunten voor gebreken in het systeem', *Asiel & Migrantenrecht*, 2021, afl. 8, p. 420 e.v..

criteria voldoen, onderdak en begeleiding, gericht op het vinden van ‘bestendige oplossingen’, bieden.⁵⁷ Ongedocumenteerden met kinderen kunnen in aanmerking komen voor opvang in een gezinslocatie van het COA (Centraal Orgaan opvang asielzoekers). Onderdak en begeleiding zijn hier gericht op (gedwongen) terugkeer.

Werkgevers kunnen een boete krijgen als ze werknemers van buiten de Europese Unie zonder de benodigde tewerkstellingsvergunning laten werken. De werknemer zelf kan geen boete krijgen, maar kan wel worden vastgezet in vreemdelingendetentie en uitgezet worden. Volgens internationaal, Europees en nationaal recht hebben werkende ongedocumenteerden recht op gelijke behandeling als werknemer. Rechten van werknemers die in de wet of een cao zijn vastgelegd, gelden ook voor ongedocumenteerde werknemers. Wanneer in een bepaalde branche een cao is afgesloten en een werkgever is aangesloten bij deze cao, moet deze ook jegens werknemers zonder verblijfsvergunning werkzaam in die branche nagekomen te worden. Als er geen cao is afgesloten, gelden de algemene regels uit het arbeidsrecht. De belangrijkste arbeidsrechtelijke wetten zijn de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag, de Arbeidsomstandighedenwet en de Arbeidstijdenwet. Hierin zijn regelingen over vakantiegeld, doorbetaling bij ziekte en zwangerschapsverlof opgenomen. Ook het ontslagrecht is van toepassing op ongedocumenteerde werknemers. Als een ongedocumenteerde werknemer een loonvordering jegens zijn of haar werkgever instelt, geldt een rechtsvermoeden van een dienstverband van zes maanden, tenzij de werkgever het tegendeel kan bewijzen. In de praktijk zijn al deze rechten moeilijk op te eisen voor ongedocumenteerde werknemers.

Voor huishoudelijk werk in particuliere huishoudens geldt in Nederland een speciale regeling. Deze Regeling dienstverlening aan huis is primair ingevoerd om het voor private personen gemakkelijker te maken om huishoudelijke hulp in te huren. Zij worden formeel niet aangemerkt als werkgever, waardoor ze zijn vrijgesteld van administratieve verplichtingen, zoals het inhouden van belasting en sociale premies. Huishoudelijke hulpen zijn niet verzekerd voor werknemersverzekeringen, bouwen geen pensioen op en moeten zelf aangifte inkomstenbelasting doen. Ze vallen in beginsel wel onder de Arbeidstijdenwet, de Wet minimumloon, de Arbeidsomstandighedenwet en relevante bepalingen uit het Burgerlijk Wetboek. Ongedocumenteerden die bij mensen thuis werken hebben daarom onder meer recht op het wettelijk minimumloon, 8% vakantietoeslag en loondoorbetaling gedurende vier weken vakantie per jaar en zes weken bij ziekte. Er is geen sprake van ontslagbescherming, wel moet de werkgever/opdrachtgever een overeengekomen opzegtermijn in acht nemen bij beëindiging van het contract.⁵⁸

Overigens bepaalde de rechtbank Rotterdam in december 2021 dat huishoudelijk werkers recht hebben op een sociaal vangnet. De uitzonderingspositie die de Regeling dienstverlening aan huis voor huishoudelijk werkers en zorghulpen in het leven heeft geroepen, is volgens deze uitspraak indirecte discriminatie tegen vrouwen.⁵⁹ De rechtszaak was met steun van vrouwenorganisaties aangespannen door een zorghulp (die werd betaald uit een persoonsgebonden budget) die haar baan had verloren en van het UWV geen werkloosheidsuitkering kreeg toegekend.⁶⁰

---

⁵⁷ In maart 2021 werd een tussenevaluatie gepubliceerd: N. Hermens e.a., Tussenevaluatie pilot Landelijke Vreemdelingenvoorzieningen, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut 201, www.verwey-jonker.nl.

⁵⁸ Zie ook: J. Dez, ‘Wat zijn de rechten van ongedocumenteerden die huishoudelijk werk verrichten?’, 1 oktober 2021, <https://verblijfblog.nl>.

⁵⁹ Rechtbank Rotterdam 16 december 2021, ECLI:NL:RBROT:2021:12432

⁶⁰ ‘Rechtbank: huishoudelijk werkers hebben recht op WW’, de Volkskrant, 16 december 2021.

Ongedocumenteerde kunnen geen bankrekening openen, omdat daarvoor een geldig identiteitsbewijs en verblijfsdocument nodig is. Tijdens de coronapandemie werd in veel winkels contant geld niet meer geaccepteerd. LOS pleitte er daarom voor om een basisbetaalrekening mogelijk te maken voor ongedocumenteerden. De Europese richtlijn die over de toegang tot betaalrekeningen met basisfuncties gaat, sluit het recht op zo'n rekening niet uit voor, in ieder geval, ongedocumenteerden die niet kunnen worden uitgewezen.⁶¹

5. Tijdelijke bed-bad-broodvoorzieningen

Bij het begin van de eerste coronagolf werden veel opvangvoorzieningen voor dak- en thuislozen overdag gesloten om besmettingsrisico's te beperken. Hulpverleners waar schuwden dat mensen die door de stad zwerven daar ook anderen kunnen besmetten.⁶² Later besluiten veel gemeenten en opvangorganisaties alsnog overdag inloopmogelijkheden te bieden aan dak- en thuislozen die door de lockdownmaatregelen minder of geen gebruik kunnen maken van algemene voorzieningen als bibliotheken. Het ministerie van VWS roept daar ook toe op in een richtlijn voor de opvang van dak- en thuislozen tijdens de coronacrisis. In de richtlijn van het ministerie worden gemeenten en opvangorganisaties eveneens opgeroepen om voor de duur van de lockdownmaatregelen ook nachtopvangplekken te realiseren voor 'niet-rechthebbende' daklozen.⁶³ Niet-rechthebbend zijn volgens het ministerie onder meer ongedocumenteerde migranten en EU-migranten.⁶⁴

De oproep van het ministerie van VWS vervalt op 1 juni 2020, maar wordt in november dat jaar hernieuwd en blijft uiteindelijk tot 1 april 2021 van kracht. Verschillende kranten berichten over de tijdelijke extra daklozenopvang die overal in het land wordt geregeld, onder meer in hotels.⁶⁵ Ook ongedocumenteerden kunnen hier gebruik van maken, zolang de richtlijn van het ministerie dit toelaat. Op 19 mei 2021 gaat een afbouwperiode van twee weken in, waarna de tijdelijke voorzieningen gesloten worden en de meeste daklozen die er gebruik van maakten vermoedelijk weer op straat komen te staan. Uit de berichtgeving wordt niet duidelijk in hoeverre het om ongedocumenteerden gaat. In Den Haag zou het vooral om arbeidsmigranten uit Oost-Europa

---

⁶¹ Zie T. de Lange, 'Het recht op een bankrekening voor vreemdelingen in Nederland', *Asiel & Migrantenrecht*, 2020, afl. 6/7, p. 296 e.v.

⁶² 'In quarantaine? Lijkt me heerlijk!', *Het Parool*, 20 maart 2020; 'Wie is solidair met de thuislozen?', *Het Parool*, 1 april 2020.

⁶³ Richtlijn opvang van dak- en thuisloze mensen. Versie 2, 1 april 2020, www.rijksoverheid.nl.

⁶⁴ Richtlijn opvang van dak- en thuisloze mensen. Versie 10, 21 april 2021, www.rijksoverheid.nl.

⁶⁵ 'Thuisblijven als er geen thuis is', *de Volkskrant*, 24 december 2020; 'Dakloze chef-kok Giannis laat bewoners van noodopvang Aurora genieten', *Haarlems Dagblad*, 8 januari 2021; 'Rode Kruis: houd tot april noodopvang open', *Friesch Dagblad*, 9 januari 2021; 'Corona voorbij, wég slaapplekje', *AD/Haagsche Courant*, 28 mei 2021; 'Je ziet nu al meer mensen op straat', *AD/Haagsche Courant*, 1 juni 2021; 'Slapen in het park mét piccolodienst', *Het Parool*, 1 juni 2021.

gaan, die in normale tijden evenmin als ongedocumenteerden recht op opvang hebben.⁶⁶

De tijdelijke opvang van daklozen die normaal geen recht op opvang hebben, geeft hulpverleners en gemeenten de mogelijkheid om zicht op deze groep te krijgen. In Den Haag blijkt de noodvoorziening bovendien tot minder overlast in het stadscentrum en rond het station te leiden. De gemeente Den Haag en ook Amsterdam en Utrecht pleiten daarom in december 2020 bij het rijk voor verlenging van de regeling, die door het rijk wordt bekostigd. De gemeente Rotterdam wil de tijdelijke opvang liever sluiten, om daklozen die onrechtmatig in Nederland zijn geen valse hoop te geven.⁶⁷ Bij het ingaan van de afbouwperiode, in mei 2021, waarschuwen Vluchtelingenwerk en enkele politieke partijen in Utrecht voor een grote coronauitbraak onder dakloze ongedocumenteerden en Oost-Europeanen. Ze roepen de minister en de wethouder op om de opvang open te houden, in ieder geval totdat deze groep de kans heeft gehad zich te laten vaccineren.⁶⁸

Tekstkader 3: Tijdelijke opvang van 'niet-rechthebbenden'

Het ministerie van VWS stelde eind maart 2020 de 'Richtlijn opvang van dak- en thuisloze mensen' vast. De richtlijn was bedoeld voor gemeenten en opvangorganisaties. Er stond onder meer in: 'Vanuit humanitaire overwegingen is het wenselijk tijdelijk (voor de duur van de aanvullende maatregelen van het kabinet) plekken te realiseren voor niet-rechthebbenden.'

Eveneens in maart 2020 besloot de staatssecretaris van Justitie en Veiligheid tot het tijdelijk continueren van opvang op COA-locaties van asielzoekers voor wie in een normale situatie het recht op opvang zou komen te vervallen.⁶⁹ Een aantal asielzoekers die in afwachting van hun uitzetting of Dublinoverdracht werd tijdelijk weer opgevangen in asielzoekerscentra. Doordat veel landen hun grenzen hadden gesloten was er geen zicht op 'uitzetting op een redelijke termijn'.⁷⁰

De oproep van het ministerie van VWS aan gemeenten en opvangorganisaties verviel per 1 juni 2020 maar werd op 5 november 2020 hernieuwd, om op 18 november weer te vervallen en op 15 december 2020 weer hernieuwd te worden. Vanaf 1 april 2021

---

⁶⁶ 'Corona voorbij, wég slaapplekje', AD/Haagsche Courant, 28 mei 2021; 'Je ziet nu al meer mensen op straat', AD/Haagsche Courant, 1 juni 2021.

⁶⁷ 'Geef daklozen langer verblijf in Stayokay Hostel', AD/Haagsche Courant, 12 december 2020; 'Illegalen Stayokay Hostel moeten naar land van herkomst', AD/Haagsche Courant, 21 december 2020; 'Tientallen opgevangen daklozen tijdens lockdown weer op straat na miscommunicatie gemeente', Algemeen Dagblad, 18 februari 2021; 'Daklozen nog steeds spoorloos', AD/Haagsche Courant, 19 maart 2021.

⁶⁸ 'Noodopvang moet dicht: vrees voor corona-uitbraak onder Utrechtse dak- en thuislozen, Algemeen Dagblad, 4 mei 2021.

⁶⁹ TK 20 maart 2020, 19637, nr. 2592 (ve20000890). Zie ook: 'Illegalen langer in cel', IJmuider Courant, 16 maart 2020; 'Uitgeprocedeerde asielzoekers om coronacrisis terug naar azc's: We moeten voorkomen dat ze op straat slapen', <https://eenvandaag.avrotros.nl>, 20 maart 2020.

⁷⁰ 'Ongedocumenteerde Patricia verloor 80 procent van haar inkomsten', NRC, 31 maart 2020; 'Uitgeprocedeerde asielzoekers om coronacrisis terug naar azc's: We moeten voorkomen dat ze op straat slapen', <https://eenvandaag.avrotros.nl>, 20 maart 2020; 'Vreemdelingen vrijgelaten uit detentie vanwege coronacrisis', <https://nos.nl>, 30 maart 2020.

gold dat gemeenten geen nieuwe niet-rechthebbenden meer moesten toelaten tot de noodopvang. Voor niet-rechthebbenden die er al verbleven moesten ze de noodopvang in twee weken afbouwen. De datum waarop deze afbouwperiode in zou gaan werd een paar keer uitgesteld, maar werd in versie 11 van de richtlijn vastgesteld op 19 mei 2021.⁷¹ In versie 12 van de richtlijn (d.d. 12 november 2021) worden niet-rechthebbenden niet meer genoemd.

'Niet-rechthebbend' moet worden gelezen als 'niet-rechthebbend in de zin van de Wmo 2015'. Deze categorie omvat dak- en thuislozen in verschillende verblijfsrechtelijke posities. In versie 10 van de richtlijn (d.d. 21 april 2021) werden drie groepen onderscheiden; voor elk van deze groepen gold een ander 'afbouwplan':

- niet-rechtmatig verblijvende vreemdelingen;
- EU-migranten;
- ingezetenen van Nederland die normaal gesproken geen recht hebben op opvang.

6. Vaccinatie

In april 2021 verschijnen de eerste berichten over vaccinatie van ongedocumenteerden. Op papier zijn ze in Nederland opgenomen in de vaccinatiestrategie, maar over het hoe, wanneer en waar heerst nog onduidelijkheid: hoe kunnen migranten die nergens geregistreerd staan worden bereikt? Voor (andere) dak- of thuislozen en veel Oost-Europese arbeidsmigranten geldt hetzelfde. In de meeste regio's maakt de GGD een plan om deze groepen te bereiken.⁷² De eerste plannen worden rond 15 mei bekendgemaakt en eind mei 2021 wordt in veel regio's begonnen met het vaccineren van ongedocumenteerden en andere groepen zonder vast adres.⁷³ In verschillende regio's worden mobiele prikteams ingezet om ongedocumenteerden op opvangplekken te vaccineren. Ongedocumenteerden kunnen zich ook anoniem laten vaccineren.⁷⁴ In augustus en september lopen de vaccinatiecampagnes voor ongedocumenteerden nog door. De GGD's hebben nu ook meer tijd om met deze doelgroep in gesprek te gaan om de vaccinatiegraad te verhogen.⁷⁵

Hulpverleners van Dokters van de Wereld hebben in april 2021 niet de indruk dat ongedocumenteerden al nadenken over vaccinatie – omdat het om een relatief jonge groep gaat die op dat moment toch nog niet aan de beurt is – maar verwachten ook

---

⁷¹ De verschillende versies van de richtlijn zijn te vinden op: www.rijksoverheid.nl/documenten/richtlijnen/2020/11/05/richtlijn-opvang-dak--en-thuisloze-mensen.

⁷² 'Ook mensen zonder papieren hebben in Nederland recht op een prik, maar hoe gaan ze die krijgen?', Trouw, 8 april 2021; 'Waar moet de dakloze of migrant een prik halen?', NRC, 10 mei 2021; 'Vaccinatie van daklozen, illegalen en asielzoekers begint eind mei met vaccin van Janssen', de Volkskrant, 12 mei 2021.

⁷³ 'Dak- en thuislozen vanaf deze week ingeënt tegen corona', Telegraaf, 24 mei 2021; de Volkskrant 25 mei 2021; de Gelderlander 25 mei 2021; 'Zijn je vaccinatiegegevens niet geregistreerd, dan dreig je je coronareispas mis te lopen, De Volkskrant, 23 mei 2021.

⁷⁴ 'Vaccinatie voor 900 daklozen in de regio', De Gelderlander, 25 mei 2021; 'Rode Kruis biedt coronahulp aan ongedocumenteerden en migranten', Telegraaf, 30 juni 2021.

⁷⁵ 'Vandaag 'prikpiek' met 20.000 vaccins', AD/Utrechts Nieuwsblad, 1 juli 2021; 'Bij wie prikt de GGD nu nog?', de Gelderlander, 4 september 2021.

niet dat deze groep zich zal laten weerhouden door angst om bij de overheid in beeld te komen. ‘Als mensen gegevens moeten achterlaten, bijvoorbeeld voor een doorverwijzing, leggen we altijd goed uit dat artsen in Nederland een eed hebben afgelegd en nooit informatie aan de Immigratie- en Naturalisatiedienst mogen doorgeven.’ Deze hulpverlener ziet de vaccinatie van ongedocumenteerden als een unieke kans om meer te weten te komen over het aantal mensen in Nederland die zonder papieren leven.⁷⁶ In mei 2021 vertellen hulpverleners van dezelfde organisatie dat het vaccineren van ongedocumenteerden voor GGD-medewerkers in Amsterdam een arbeidsintensief en gecompliceerd proces is. Veel ongedocumenteerden spreken onvoldoende Engels of Nederlands om de vereiste gezondheidsverklaring door de GGD-telefoniste in te laten vullen en de GGD-telefoniste moet weten dat voor de vaccinatie van ongedocumenteerden geen burgerservicenummer nodig is. Onbedoeld kan dit ertoe leiden dat mensen die formeel aan de beurt zijn, niet worden gevaccineerd.⁷⁷

In september 2021 blijkt dat het aantal vaccinaties van ongedocumenteerden in Amsterdam veel lager is dan het geschatte aantal ongedocumenteerden in die stad. Een woordvoerder van het Landelijk Ongedocumenteerden Steunpunt wijst ter verklaring op het onvermogen van de overheid om deze groep te bereiken, maar ook op het wantrouwen vanuit de groep zelf jegens de overheid.⁷⁸ Overigens zou de vaccinatiebereidheid binnen de groep van ongedocumenteerden wel eens sterk kunnen variëren. In de klankbordgroep van ons onderzoek bestond de indruk dat de bereidheid onder Chinezen bijvoorbeeld relatief hoog is, maar onder Afrikanen relatief laag.

Eind september 2021 – kort voor de invoering van het verplichte coronatoegangsbevis voor horecabezoek, bij concerten, festivals, sportwedstrijden en andere evenementen – wordt bericht dat het ministerie van VWS GGD’s en andere zorgverleners die coronavaccins zetten, de mogelijkheid wil geven om papieren vaccinatiebewijzen (met QR-code) af te geven aan mensen die niet over een burgerservicenummer beschikken. Een ongedocumenteerde migrant uit Guinee Conakry vertelt blij te zijn met dit nieuws: ‘Voor ons zijn plekken om samen te komen met vrienden heel belangrijk om te kunnen ontspannen, en om het gevoel te hebben deel uit te maken van de samenleving.’⁷⁹ In de maanden daarna blijkt het alleen de GGD Utrecht te lukken om ongedocumenteerden die daar zijn gevaccineerd aan een QR-code te helpen; deze GGD heeft daar een eigen systeem voor aangemaakt. Dat het bij andere GGD’s niet

---

⁷⁶ ‘Ook mensen zonder papieren hebben in Nederland recht op een prik, maar hoe gaan ze die krijgen?’, Trouw, 8 april 2021.

⁷⁷ ‘Waar moet de dakloze of migrant een prik halen?’, NRC, 10 mei 2021.

⁷⁸ ‘GGD’s mogen binnenkort vaccinatiebewijzen afgeven aan mensen zonder bsn-nummer’, de Volkskrant, 21 september 2021.

⁷⁹ GGD’s mogen binnenkort vaccinatiebewijzen afgeven aan mensen zonder bsn-nummer’, de Volkskrant, 21 september 2021.

lukt, is volgens een woordvoerder van het ministerie van VWS te wijten aan moeilijkheden bij het verifiëren van de identiteit van ongedocumenteerden.⁸⁰ Begin december 2021 wordt bericht dat het ministerie van VWS ‘vanwege de fraudegevoeligheid van het systeem’ maar drie GGD’s toestemming heeft gegeven om QR-codes te verstrekken aan gevaccineerde ongedocumenteerden: die in Groningen, Rotterdam en Utrecht. De gemeente Leiden wil daarom de GGD Rotterdam naar Leiden laten komen, om de circa 40 gevaccineerde ongedocumenteerden in die stad aan een QR-code te helpen.⁸¹ Medio december 2021 wordt het ook in Amsterdam mogelijk om zonder BSN en of DigiD een QR-code aan te vragen. De ongedocumenteerde moet wel beschikken over een (Nederlands of buitenlands) identiteitsbewijs of een vreemdelingennummer, dat wordt toegekend zodra iemand een toelatingsprocedure in Nederland start bij de IND (Immigratie- en Naturalisatiedienst). De GGD Amstelland zegt in afwachting te zijn van het rijk om ook voor ongedocumenteerden zonder identiteitsbewijs of vreemdelingennummer een oplossing te creëren.⁸²

Enkele ngo’s stellen vraagtekens bij de inclusiviteit van de vaccinatiestrategie. Een woordvoerder van PICUM stelt dat nadruk leggen op het belang van de volksgezondheid in plaats van op het recht van ongedocumenteerden op vaccinatie er onbedoeld toe kan bijdragen dat ongedocumenteerden alleen als dragers van het virus en risicofactor worden gezien.⁸³ Ook een hulpverlener van Dokters van de Wereld plaatst vraagtekens bij de inclusiviteit van de vaccinatiestrategie en de aandacht in de media voor ongedocumenteerden: ‘Voor het nationale belang en alle mensen die wel documenten hebben in Nederland, werden deze mensen, die al jaren structureel worden genegeerd en gediscrimineerd, opeens volwaardige burgers. In de media werd er voor het eerst in jaren uitvoerig gesproken over ongedocumenteerde mensen, over hoe en wanneer zij gevaccineerd moesten worden. Er werd niet gesproken over de bizarre situatie om zonder documenten te moeten leven.’⁸⁴

7. Werking bestaande regelgeving en coronamaatregelen

De uitsluitende werking van de bestaande regelgeving, in het bijzonder de Koppelingswet, werd versterkt door de coronamaatregelen die in de eerste fase van de pande-

---

⁸⁰ ‘Gevaccineerd, maar toch nergens welkom: ongedocumenteerden hebben nog steeds geen QR-code’, de Volkskrant, 9 november 2021; ‘Wel gevaccineerd, geen QR: ongedocumenteerden staan buitenspel’, Het Parool, 16 november 2021.

⁸¹ Zonder titel, Leidsch Dagblad, 4 december 2021.

⁸² ‘Ongedocumenteerde Amsterdammers kunnen eindelijk ook een QR-code krijgen’, Het Parool, 17 december 2021; ‘Aanvraagformulier QR-code voor mensen zonder BSN óf zonder DigiD die bij de GGD getest/gevaccineerd zijn (ALLEEN IN AMSTERDAM)’, <https://doktersvandewereld.org/contact/need-help/>.

⁸³ ‘Ook mensen zonder papieren hebben in Nederland recht op een prik, maar hoe gaan ze die krijgen?’, Trouw, 8 april 2021.

⁸⁴ ‘Ongedocumenteerde pas nu in beeld’, Trouw, 4 augustus 2021.

mie om thuiswerken of thuisblijven vroegen. Omdat thuiswerken voor ongedocumenteerden veelal geen optie was en zij niet werden doorbetaald, werd hun bestaanszekerheid ondermijnd. In de berichtgeving komt vooral deze impact van de coronacrisis op de bestaanszekerheid van ongedocumenteerde arbeidsmigranten naar voren. Hoe zij de door de overheid getroffen coronamaatregelen ervaren, wordt niet beschreven. Het zijn vooral hulpverleners en vakbond FNV die kritiek uiten op overheidsmaatregelen of het uitblijven daarvan voor deze groep migranten.

Vanwege het koppelingsbeginsel kunnen ongedocumenteerde arbeidsmigranten geen beroep doen op de financiële noodregelingen van het kabinet, en ook niet op bijzondere bijstand. Volgens één artikel leidde dit ertoe dat ongedocumenteerde sekswerkers tijdens lockdowns doorwerkten, wat tot grotere gezondheidsrisico's voor henzelf en voor hun klanten kon leiden.⁸⁵ Ongedocumenteerde huishoudelijk werkers konden vaak niet doorwerken, omdat hun werkgevers zelf thuis gingen werken en hen vroegen (al dan niet uit vrees voor besmetting) om voorlopig niet meer te komen. Zij werden meestal niet doorbetaald. Dit gold overigens meer algemeen voor huishoudelijk werkers – die veelal onder de Regeling Dienstverlening aan Huis vallen, waardoor ze niet verzekerd zijn op grond van verplichte werknemersverzekeringen – maar voor ongedocumenteerden zullen de gevolgen veel groter zijn geweest door het ontbreken van andere inkomensbronnen en omdat zij geen beroep op de bijstand kunnen doen.

Minister Koolmees van SZW riep op tot het doorbetalen van de huishoudelijke hulp (net als het abonnement op sportschool of muziekles): 'Wij zorgen als overheid dat jouw salaris wordt doorbetaald, dan hoop ik dat mensen de verantwoordelijkheid nemen om anderen te helpen deze lastige periode door te komen.'⁸⁶ De FNV riep de minister op om zelf ook zijn verantwoordelijkheid te nemen en maatregelen te treffen voor de groep van ongedocumenteerde huishoudelijk werkers. Volgens de FNV zijn ongedocumenteerden bij uitstek werkzaam in deze sector doordat huishoudelijk werk niet gereguleerd is. Juist daarom zou de overheid nu een verantwoordelijkheid hebben om ook voor deze groep werkers te zoeken naar oplossingen.⁸⁷ Daarnaast greep de FNV de coronacrisis aan voor een hernieuwd pleidooi voor ratificatie van het ILO-verdrag nr. 189 inzake Decent Work for Domestic Workers. Het FNV schoonmakersparlement startte in september 2020 een online petitie die de Nederlandse regering opriep om huishoudelijk werkers zonder geldige verblijfspapieren dezelfde rechten te geven als andere werknemers.⁸⁸

---

⁸⁵ 'Niet zoenen en eerst onder de douche', Het Parool, 11 april 2020.

⁸⁶ 'Minister Koolmees: Flexwerkers zijn mijn grootste zorg', Het Parool, 4 april 2020; 'Kan mijn schoonmaakhulp nog langskomen? En meer vragen over de coronacrisis', www.at5.nl, 9 april 2020.

⁸⁷ 'Welke hulp is er voor ongedocumenteerde schoonmakers?', Het Parool, 4 mei 2020; 'Noodsituatie huishoudelijk werkers tijdens corona-crisis' (brief d.d. 24 april 2020 van FNV aan minister Koolhaas), www.fnv.nl.

⁸⁸ 'Schoonmakers starten petitie voor gelijke rechten huishoudelijk werkers. Nederland moet eindelijk internationaal verdrag bekrachtigen', 21 september 2020, www.fnv.nl.

Tekstkader 4: ILO-verdrag nr. 189⁸⁹

ILO-verdrag 189 inzake fatsoenlijk werk voor huishoudelijk personeel regelt onder meer dat huishoudelijk werkers net als andere werknemers recht hebben op minimumloon, regulering van werkuren, toegang tot sociale zekerheid en bescherming tegen discriminatie en misbruik. Nederland heeft het verdrag wel ondertekend, maar niet geratificeerd, onder andere omdat het niet verenigbaar is met de Regeling dienstverlening aan huis. Huishoudelijk werkers hebben onder deze Nederlandse regeling niet dezelfde rechten als andere werknemers, onder meer met betrekking tot sociale zekerheid.

In de preambule van het verdrag wordt gesproken over 'de grote bijdrage van het huishoudelijk personeel tot de wereldeconomie', door onder meer 'de grotere mogelijkheden voor een betalende baan voor werknemers en werkneemsters met gezinsverantwoordelijkheden'. Ook vermeldt de preambule dat het huishoudelijke werk voornamelijk wordt uitgevoerd door vrouwen en meisjes die veelal deel uitmaken van kansarme (migranten)gemeenschappen en worden blootgesteld aan discriminatie die te maken heeft met arbeidsomstandigheden en andere schendingen van de mensenrechten.⁹⁰

De groep 'domestic workers' binnen de FNV maakt zich samen met de FNV hard voor ratificatie van het verdrag. Daardoor zou huishoudelijk werk als regulier werk worden beschouwd en uit de informele, ongereguleerde werksfeer worden gehaald. In eerste instantie zou daarmee de rechtspositie van huishoudelijk werkers met een Nederlands paspoort of verblijfsrecht worden versterkt. Toch lobbyen vooral ongedocumenteerde migranten samen met de FNV voor deze ratificatie, omdat ze hopen dat ze zo'n genormaliseerd beroep ooit legaal kunnen uitoefenen. De vakbonden zien normalisering van huishoudelijk werk als een eerste stap richting het legaliseren van hun werk (en verblijf) in Nederland.⁹¹

De coronacrisis – het verlies van werk en inkomsten door de coronamaatregelen en de uitsluiting van huishoudelijk werkers van sociale zekerheid – gaf de lobby een nieuwe impuls.

In het voorjaar van 2020 werd bericht over de sluiting van de Leidse bed-bad-brood (BBB) voorziening voor ongedocumenteerden. De ongedocumenteerden die daar werden opgevangen (voornamelijk uitgeprocedeerde asielzoekers) moesten naar de Landelijke Vreemdelingenvoorziening (LVV) in Rotterdam.⁹² Ook vanuit Den Haag zou een groep ongedocumenteerden daarnaartoe moeten.⁹³ Volgens hulpverleners was

---

⁸⁹ Onderstaande informatie is gebaseerd op: L. Berntsen, T. de Lange en C. Rijken, *Migranten zonder verblijfsvergunning. Rechten en sociaaleconomische positie in Nederland*, Amsterdam: AUP 2022, p. 104, 115-115, 177.

⁹⁰ Verdrag nr. 189 van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) betreffende fatsoenlijk werk voor huishoudelijk personeel.

⁹¹ 'Schoonmakers starten petitie voor gelijke rechten huishoudelijk werkers. Nederland moet eindelijk internationaal verdrag bekrachtigen', 21 september 2020, www.fnv.nl.

⁹² 'Taxi naar Rotterdam voor Leidse BBB'ers', *Leidsch Dagblad*, 5 mei 2020; 'Zorgplicht voor BBB-bewoners'; Zowel coalitie- als oppositiepartijen vragen om oplossing in coronatijd', *Leidsch Dagblad*, 5 mei 2020.

⁹³ 'Er slapen altijd mensen buiten, uit eigen wil of noodgedwongen', *AD/Haagsche Courant*, 11 juni 2020.

dit in strijd met richtlijn die het ministerie van VWS begin april 2020 naar alle gemeenten stuurde.⁹⁴ Volgens de verantwoordelijke wethouder in Leiden was dat niet het geval, omdat er geen sprake mocht zijn van een 'voorliggende voorziening' zoals de LVV die voor de doelgroep biedt.⁹⁵ Hulpverleners waarschuwden ook dat het sluiten van de BBB-voorziening tot grotere gezondheidsrisico's voor zowel ongedocumenteerden als de algemene bevolking kon leiden. In hoeverre deze risico's bewaarheid zijn geworden, is niet duidelijk. Wel is duidelijk dat de LVV niet heeft gewerkt voor ongedocumenteerden die voordien in de Leidse BBB-voorziening werden opgevangen.⁹⁶

Eén artikel berichtte dat dakloos geworden ongedocumenteerde gezinnen 'tussen wal en schip' vielen omdat ze geen gebruik konden maken van de tijdelijke opvangplekken voor 'niet-rechthebbenden'. Gezinnen met minderjarige kinderen zouden zijn doorverwezen naar het COA (Centraal Orgaan opvang Asielzoekers), maar velen zouden zich daar niet hebben durven melden.⁹⁷ Ongedocumenteerden met minderjarige kinderen kunnen worden opgevangen in zogenaamde gezinslocaties van het COA. Onderdak en begeleiding zijn hier echter gericht op (gedwongen) terugkeer. Gezinnen die 'vanaf de straat' naar een gezinslocatie zouden willen, zouden bovendien hun terugkeerwens moeten aantonen. Voor de meeste ongedocumenteerde arbeidsmigranten zijn gezinslocaties daarom geen optie.⁹⁸ Dit constateerde ook de Amsterdamse ombudsman, die in de periode maart – juli 2020 met vele ongedocumenteerden sprak. Om te voorkomen dat ze geregistreerd zouden worden, sliepen sommige gezinnen liever in een berging zonder sanitaire voorzieningen en elektriciteit, dan dat zij zich aanmeldden voor opvang.⁹⁹

Medische zorg is in de Koppelingswet uitgezonderd van het koppelingsbeginsel. Toen de vaccinatiecampagne in Nederland eenmaal op stoom was, maakten de GGD's plannen om ook ongedocumenteerden in hun regio te bereiken. Er werd echter geen nationaal beleid ontwikkeld om gevaccineerde ongedocumenteerden aan een vaccinatiebewijs met QR-code te helpen. Uiteindelijk gaf het ministerie aan drie GGD's toestemming om dit wel te doen. Een ander probleem is daarmee nog niet opgelost: veel

---

⁹⁴ 'Onacceptabel in deze coronatijd; Fabel van de illegaal ziet minstens drie bed-, bad-, broodbewoners op straat belanden', Leidsch Dagblad, 1 mei 2020.

⁹⁵ Taxi naar Rotterdam voor Leidse BBB'ers', Leidsch Dagblad, 5 mei 2020; 'Zorgplicht voor BBB-bewoners'; Zowel coalitie- als oppositiepartijen vragen om oplossing in coronatijd', Leidsch Dagblad, 5 mei 2020.

⁹⁶ 'De Leidse groep ongedocumenteerden is terug in de stad, terug op de straat', Leidsch Dagblad, 27 februari 2021.

⁹⁷ 'Coronacrisis drijft ongedocumenteerde gezinnen de straat op', Het Parool, 26 januari 2021.

⁹⁸ Informatie verkregen van leden van de klankbordgroep van het onderzoek.

⁹⁹ Ombudsman Metropool Amsterdam, Onzichtbaar. Onderzoek naar de leefwereld van ongedocumenteerden in Amsterdam en Nederland, februari 2021, p. 3, www.ombudsmanmetropool.nl.

ongedocumenteerden beschikken niet over een identiteitsbewijs waarmee ze kunnen aantonen dat zij degene zijn aan wie de QR-code is verstrekt.¹⁰⁰

In een opinieartikel pleitten twee wetenschappers ervoor om – in navolging van enkele landen in Zuid-Amerika, waaronder Suriname – het recht op voedsel in de Grondwet op te nemen. Jeroen Candel en Ingrid de Zwarte verwezen hierbij naar art. 11 van het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten.¹⁰¹ In dat artikel wordt gesproken van ‘het recht van een ieder op een behoorlijke levensstandaard voor zichzelf en zijn gezin, daarbij inbegrepen toereikende voeding, kleding en huisvesting, en op steeds betere levensomstandigheden’. De staten die partij zijn bij het verdrag dienen passende maatregelen te nemen om de verwezenlijking van dit recht te verzekeren.¹⁰²

8. Lessen, ‘good practices’ en oplossingsrichtingen

In de interviews hebben we onder meer gevraagd welke lessen volgens de respondenten uit de coronacrisis moeten worden getrokken en of ze verwachten dat ‘corona’ als katalysator voor structurele veranderingen zal fungeren. Ook hebben we gevraagd naar voorbeelden van ‘good practices’ en (ideeën voor) innovaties.

Respondenten van ngo’s vonden het positief dat ongedocumenteerde arbeidsmigranten veel zichtbaarder zijn geworden. Ongedocumenteerden klopten noodgedwongen bij hulporganisaties aan. Het heeft hulporganisaties meer inzicht in de werk- en leefomstandigheden van deze groep gegeven, het hulpnetwerk voor ongedocumenteerden is erdoor versterkt en het geeft betere lobbymogelijkheden. Wel is er volgens deze respondenten veel meer voorlichting nodig over de rechten van ongedocumenteerden, juist ook voor nieuwe hulpverleners van ongedocumenteerden. LOS heeft de website www.basicrights.nl opgezet, maar die lijkt nog te weinig bekend te zijn.¹⁰³

De respondenten hadden geen hoge verwachtingen van corona als katalysator voor structurele veranderingen. Eén respondent zou graag zien dat werkende ongedocumenteerden die hier al langdurig zijn uitzicht op legalisering van hun verblijf krijgen. Een andere respondent verwachtte niet dat dit zal gebeuren, onder meer omdat moeilijk te beargumenteren zou zijn dat ongedocumenteerde huishoudelijke hulpen onmisbaar zijn voor de Nederlandse economie.¹⁰⁴ Vanuit onder meer het Migrant Do-

---

¹⁰⁰ J. Dez, ‘Waarom hebben gevaccineerde ongedocumenteerden in Nederland zoveel moeite om een Coronapas QR-code te krijgen?’, 10 december 2021, <https://verblijfblog.nl>.

¹⁰¹ ‘Recht op voedsel is een burgerrecht’, Het Parool, 26 oktober 2020.

¹⁰² Art. 11 lid 1 Internationaal Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten.

¹⁰³ Interviews WP1-11, WP1-23.

¹⁰⁴ Interviews WP1-11, WP1-23.

mestic Workers netwerk wordt betoogd dat ze er wel voor zorgen dat veel tweeverdienershuishoudens soepel blijven draaien; daarmee zouden ze bijdragen aan de arbeidsparticipatie en emancipatie van Nederlandse vrouwen.¹⁰⁵

Als ‘good practice’ werd het realiseren van noodopvangplekken voor ongedocumenteerden door gemeenten genoemd. Bij het afbouwen van deze plekken werd soms ook rekening gehouden met speciale noden van ongedocumenteerden. Eén gemeente verleende coronasteun aan ongedocumenteerden die hun huur niet meer konden betalen. Zo werd voorkomen dat deze ongedocumenteerden in de daklozenopvang belandden, waarmee de gemeente zelf ook kosten bespaarde. Cases konden worden aangemeld door hulpverleners.¹⁰⁶

Als mogelijke innovatie noemde een respondent van een ngo een broodfonds voor werkende ongedocumenteerden. Zo’n onderlinge verzekering zou ongedocumenteerde arbeidsmigranten een basic sociaal en financieel vangnet kunnen bieden. Het zou ook soelaas kunnen bieden aan arbeidsmigranten die in de knel komen doordat familieleden thuis een beroep op hen doen voor bijvoorbeeld de kosten van een operatie.¹⁰⁷

De Amsterdamse ombudsman beval in zijn rapport over de leefomstandigheden van ongedocumenteerden aan om de mogelijkheid van een tijdelijke werkvergunning te creëren.¹⁰⁸ Na de publicatie van zijn rapport besprak hij deze en andere aanbevelingen met diverse instellingen en bedrijven. In juli 2021 deed de ombudsman in een brief aan de gemeenteraad onder meer de volgende voorstellen. De gemeente zou in samenwerking met FNV Domestic Workers een pilot kunnen starten voor een voucherstelsel voor ongedocumenteerde huishoudelijke werkers, naar het voorbeeld van een stelsel dat in het Zwitserse kanton Genève goed lijkt te werken.¹⁰⁹ Het zou bijdragen aan bescherming van ongedocumenteerde huishoudelijke werkers en hen op een veilige manier zichtbaar maken en tegelijkertijd bijdragen aan de formele economie doordat werkgevers via de vouchers die ze moeten kopen sociale premies afdragen voor hun huishoudelijke werkers. Een ander voorstel is om in samenwerking met bedrijven en instellingen te experimenteren met het aanbieden van stages, werkervaringsplekken en tijdelijke banen aan ongedocumenteerden in ‘kansberoepen’. Hiervoor zouden tijdelijke werkvergunningen kunnen worden aangevraagd. De brief werd

---

¹⁰⁵ B. Hofstede, ‘Huishoudelijk werkers zijn de stille kracht van de emancipatie. Maar juist nu zijn ze extra kwetsbaar’, *De Correspondent*, 9 april 2020.

¹⁰⁶ Interview WP1-11.

¹⁰⁷ Interview WP1-11.

¹⁰⁸ Ombudsman Metropool Amsterdam, *Onzichtbaar. Onderzoek naar de leefwereld van ongedocumenteerden in Amsterdam en Nederland*, februari 2021, p. 48, www.ombudsmanmetropool.nl.

¹⁰⁹ Zie over het Geneefse ‘Chèque Service’ ook: ILO, *Formalizing domestic work through the use of service vouchers. The particular cases of France, Belgium and the canton of Geneva*, 14 januari 2013, www.ilo.org/actrav/info/fs/WCMS_220717/lang--en/index.htm

op 2 september 2021 door de commissie Algemene Zaken van de Amsterdamse gemeenteraad voor kennisgeving aangenomen.¹¹⁰ Dit laatste voorstel lijkt enigszins op de ‘kanskaart’ (*Chancenkarte*) die in het coalitieakkoord van de in december 2021 aangetreden Duitse regering is opgenomen.¹¹¹

Vanuit kringen van ongedocumenteerden is geopperd om lokale, door gemeenten af te geven, identiteitskaarten in te voeren. Deze ‘stadspassen’ zouden door alle inwoners van de stad, ongeacht hun verblijfsstatus moeten kunnen worden aangevraagd. Dit zou onder meer het probleem oplossen dat gevaccineerde ongedocumenteerden die een QR-code hebben gekregen niet kunnen aantonen dat zij degene zijn aan wie die code is verstrekt.¹¹² Enkele grote steden in het buitenland voerden de afgelopen jaren al zo’n stadspas in. In New York bijvoorbeeld kan iedereen die zijn of haar identiteit en woonplaats in die stad kan aantonen de IDNYC aanvragen. Lokale instanties aanvaardden de kaart zonder naar de verblijfsstatus van de houder te vragen.¹¹³ In het Zwitserse Zürich wordt gewerkt aan de invoering van een soortgelijke stadspas.¹¹⁴

9. Samenvatting en conclusies

We vonden relatief weinig krantenberichten die specifiek over ongedocumenteerde arbeidsmigranten gaan. Een groter aantal artikelen heeft betrekking op ongedocumenteerden in het algemeen. Vaak wordt geen onderscheid gemaakt tussen migranten met een asielzoekersverleden en andere ongedocumenteerden of tussen ongedocumenteerde migranten en werk- en dakloos geraakte arbeidsmigranten uit EU-lidstaten in Midden- en Oost-Europa.

Hoeveel ongedocumenteerde arbeidsmigranten in Nederland verblijven en werken, is moeilijk te schatten. Onder meer omdat ongedocumenteerde arbeidsmigranten liever niet in beeld komen bij instanties en vanwege de heterogeniteit binnen de populatie. Er circuleren wel schattingen, maar daarin wordt vaak geen onderscheid gemaakt tussen ongedocumenteerden met een asielzoekersverleden en andere ongedocumenteerden. Veel schattingen zijn afkomstig van hulpverleners en sommige lijken aan de hoge kant. De ongedocumenteerde arbeidsmigranten die bij hulpverleners in beeld zijn, vormen ook geen afspiegeling van de totale populatie. De grootste aan-

---

¹¹⁰ ‘Stand van zaken ongedocumenteerden voorgelegd aan gemeenteraad’, www.ombudsmanmetropool.nl.

¹¹¹ Zie: D. Thym, Germany as a ‘Modern Country of Immigration’. Projects of the New Government on Migration, 8 december 2021, <https://eumigrationlawblog.eu/germany-as-a-modern-country-of-immigration-projects-of-the-new-government-on-migration/>.

¹¹² J. Dez, ‘Waarom hebben gevaccineerde ongedocumenteerden in Nederland zoveel moeite om een Coronapas QR-code te krijgen?’, 10 december 2021, <https://verblijfblog.nl>.

¹¹³ www1.nyc.gov/site/idnyc/index.page.

¹¹⁴ Stadt Zürich, Züri City-Card. Umsetzung des Positionspapiers des Stadtrats zum Thema Sans-Papiers, 29 oktober 2020, [Züri City-Card \(Stadt Zürich, Stadtrat\) — Sachdokumentation](#).

tallen ongedocumenteerde arbeidsmigranten wonen en werken in Amsterdam en andere grote steden. Ze zijn vooral werkzaam in particuliere huishoudens (het risico van ontdekking is in die sector ook klein) en daarnaast in onder meer de horeca en de bouw.

De coronacrisis heeft een grote impact gehad op deze migranten. Tijdens de eerste coronagolf zagen ongedocumenteerden die soms al vele jaren in hun eigen levensonderhoud voorzagen hun inkomsten slinken of zelfs geheel wegvallen. De migranten die in de media aan het woord kwamen leken niet zozeer bang voor het virus als wel voor het instorten van hun bestaan in Nederland. Migrant zonder verblijfsrecht zijn in Nederland uitgesloten van de toegang tot nagenoeg alle sociale voorzieningen. Ongedocumenteerde arbeidsmigranten konden geen beroep doen op de financiële noodregelingen van het kabinet, en ook niet op bijzondere bijstand. Dat heeft er mogelijk toe geleid dat ongedocumenteerden die konden doorwerken, waaronder sekswerkers, dat ook tijdens lockdowns bleven doen. Grotere aantallen ongedocumenteerden, met name huishoudelijk werkers, konden echter niet doorwerken en werden ook niet doorbetaald. Werknemersrechten die in de wet of een cao zijn vastgelegd, gelden formeel ook voor ongedocumenteerde werknemers, maar in de praktijk zijn die rechten bijna niet op te eisen voor ongedocumenteerden.

Velen raakten aangewezen op voedsel- en andere hulp van maatschappelijke organisaties. Behalve organisaties die al langere tijd opvang of andere hulp voor ongedocumenteerden organiseerden, begonnen ook andere mensen en organisaties hulp te verlenen. De voedselhulp die de meeste van deze initiatieven bieden, bereikt grote aantallen ongedocumenteerden, maar biedt toch maar beperkt soelaas. Het opbrengen van de huur is het grootste probleem voor ongedocumenteerden die hun werk kwijt zijn geraakt.

Ongedocumenteerden hebben ‘in normale tijden’ geen recht op maatschappelijke opvang onder de Wmo, maar tijdens de eerste coronagolf riep het ministerie van VWS gemeenten en opvangorganisaties op om tijdelijk opvangplekken te realiseren voor ongedocumenteerden. De oproep werd tijdens de tweede coronagolf hernieuwd. Het is niet bekend hoeveel ongedocumenteerde arbeidsmigranten gebruik hebben gemaakt van dit aanbod. Oproepen aan de rijksoverheid om meer te doen voor ongedocumenteerden vonden geen gehoor.

Ongedocumenteerden hebben wel recht op gezondheid en medisch noodzakelijke zorg en daarmee ook op vaccinatie. GGD’s maakten plannen om deze migranten te bereiken en vanaf eind mei 2021 – toen in de reguliere vaccinatiestrategie de veertigers aan de beurt waren – werd in de meeste regio’s begonnen met het vaccineren van ongedocumenteerden en andere groepen zonder vast adres. Niet bekend is hoeveel ongedocumenteerden bereikt zijn, met uitzondering van Amsterdam (in september 2021 waren daar al ruim 8.000 ongedocumenteerde migranten gevaccineerd). Ook over de vaccinatiebereid van ongedocumenteerden is weinig bekend, maar het is aannemelijk dat die varieert per herkomstgemeenschap.

Door de coronacrisis, doordat velen noodgedwongen om hulp moesten vragen, zijn ongedocumenteerde arbeidsmigranten zichtbaarder geworden. Dit laatste kan als een positief effect van corona worden gezien. Het heeft hulporganisaties meer inzicht in de werk- en leefomstandigheden van deze groep gegeven, het hulpnetwerk voor ongedocumenteerden is erdoor versterkt en het geeft wellicht betere lobbymogelijkheden. Organisaties die ongedocumenteerden bijstaan zouden graag zien dat werkende ongedocumenteerden die al jarenlang in Nederland verblijven, uitzicht op legalisering van hun verblijf krijgen, maar zien dit – ook nu corona deze migranten en hun precare werk- en leefomstandigheden meer zichtbaar heeft gemaakt – niet snel gebeuren. De houding van de rijksoverheid ten aanzien van ongedocumenteerde arbeidsmigranten kan worden omschreven als ‘state ignorance’.¹¹⁵ Lobbies voor maatregelen ten behoeve van ongedocumenteerde arbeidsmigranten zullen waarschijnlijk eerder gehoor vinden bij gemeenten, die immers veel moeilijker kunnen doen alsof ongedocumenteerde migranten niet bestaan.¹¹⁶

Niettemin zijn er tijdens de coronacrisis ‘van onderop’ en in gemeenten wel een aantal innovatieve ideeën voor oplossingen ontstaan. Een ervan betreft een broodfonds voor werkende ongedocumenteerden. In Amsterdam verdienen twee ideeën voor experimenten serieuze overweging en uitwerking. Het ene idee is gericht op het verkrijgen van tijdelijke werkvergunningen voor ongedocumenteerden in ‘kansberoepen’. Het andere idee betreft een voucher systeem voor huishoudelijk werk bij particulieren dat ongedocumenteerde huishoudelijk werkers meer bestaanszekerheid en betere arbeidsvoorwaarden zou kunnen bieden. Of dit idee een vervolg zal krijgen is onzeker. Zeker is wel dat er veel juridische haken en ogen aan zitten als ook ongedocumenteerden sociaal verzekerd moeten kunnen raken.

Een les die in ieder geval uit de coronacrisis moet worden getrokken, is dat er meer voorlichting nodig is over de rechten die ongedocumenteerden wél hebben, in het bijzonder voor werkgevers en nieuwe hulpverleners.

---

¹¹⁵ C. Boswell & E. Badenhop, “‘What isn’t in the files, isn’t in the world’: Understanding state ignorance of irregular migration in Germany and the United Kingdom”, *Governance*, 34 (2021), p. 335–352. Zie ook: T. de Lange, *Welcoming Talent: European Migration Law Has a Part to Play*. Inaugural lecture, Radboud Universiteit 2021, p. 11. De Lange sprak van ‘regulatory neglect’.

¹¹⁶ Zie ook B. Barber, *If mayors ruled the world. Dysfunctional nations, rising cities*, Yale University Press 2013. Barber verwoordde het verschil als volgt: ‘The politics of the city have a very different character to the ideological politics of the nation. [They] are about making things work -- you’ve got to pick up the garbage, you’ve got to keep the hospitals open, it doesn’t matter if the immigrants are legal or illegal -- they have children who get sick and who have to go to school, they ride buses, they drive cars. If you asked a mayor, “Do you think immigrants should be allowed in or not?” they’d say, “They are here”’.